

Setembre cultural | Actualitzat el 17/11/2022 a les 08:24

El marge del temps: la vigència de l'experiència

Míriam El Mouhadab escriu sobre 'L'esdeveniment', d'Annie Ernaux, Premi Nobel de Literatura que té «la capacitat de convertir allò individual i íntim en una mena de revelació col·lectiva i una reflexió obligatòria» | 'L'esdeveniment' (Angle Editorial, 2022) és el relat de l'experiència de l'avortament d'Ernaux, des del moment que sap que està embarassada fins que la seva vida retorna «al món que es considera normal»

«I és precisament això, l'esdeveniment no és un avortament clandestí, l'esdeveniment és el relat sobre l'abans, el durant i el després d'un avortament» | Míriam el Mouhadab Carbonell

Durant aquesta tardor calorosa, va ocórrer uns dels fets poc habituals en els entorns literaris: unanimitat en la celebració del Premi Nobel de Literatura d'enguany: Annie Ernaux. L'autora francesa pot encaixar dins d'aquesta etiqueta complicada de la «literatura del jo», de l'autoficció i de l'autobiografia, encara que aquesta darrera denominació em sembla poc acurada, tendenciosa i, fins i tot, barata. Dir-ne relat únicament autobiogràfic dota al poder de considerar que qualsevol experiència relatada en primera persona sigui rellevant i de manera gairebé automàtica «literatura». I, precisament, la significació de la literatura d'Ernaux no és el valor autobiogràfic de les seves obres, que certament no deixa de ser el punt de partida, sinó la capacitat de convertir allò individual i íntim en una mena de revelació col·lectiva i una reflexió obligatòria, la qual mai és directa ni tan sols evident, perquè en cap moment renuncia a la radicalitat del jo.

L'esdeveniment (Angle Editorial, 2022) és el relat de l'experiència de l'avortament d'Ernaux, des del moment que sap que està embarassada fins que la seva vida retorna «al món que es considera normal», un moment que no sap precisar encara que segurament aquest final que deixava un canvi físic que va necessitar emmotllar, o pair, amb més canvis: «Em vaig tallar els cabells llargs que duia, vaig canviar les ulleres per lentilles». El llibre adopta una forma interna de dietari, un conjunt de paràgrafs que relaten cronològicament els tres mesos que va durar l'esdeveniment. L'Ernaux de seixanta anys, la que escriu l'experiència, la que ha de posar-se a recordar per poder narrar, apareix també dins del text, com si dialogués amb el record, amb l'Ernaux de vint-i-tres anys.

L'esdeveniment és vestit d'una realitat constant que construïda a cop de quotidianitat, apuntant-se els noms a l'agenda, fent un resum del seu estat diari i de com avança la recerca de l'avortadora[1] -dona que facilita l'avortament-, per tal de legitimar la dimensió política i vivencial del que viu durant aquest tres mesos. Tanmateix, Ernaux necessita ancorar l'esdeveniment als fets, a unes proves que demostren la cronologia dels fets, el seu diari i l'agenda d'aquell període, segurament per això escull la forma de dietari, perquè és la manera més acurada de transmetre una voluntat de periodització i de temporalitat.

Tot això ho necessita, perquè com ella mateixa diu «no em sembla disposar de cap certesa relativa als sentiments i els pensaments, a causa de la immaterialitat i l'evanescència del que travessa l'esperit.» La memòria real i autèntica, per Ernaux, és material, són les sensacions lligades als éssers i a les coses externes de la seva persona les que propicien el record que té la capacitat de ser «la prova de la realitat». Tota la narració traspua aquesta necessitat de «dotar de realitat», demostrant que no sempre -per no dir gairebé mai- l'experiència d'una dona gaudeix de ser tractada com un fet real, és a dir, universal.

Precisament, Ernaux treballa sempre per omplir aquest buit com una necessitat vital: l'experiència de les dones contada per dones dins les arts i les humanitats. Ernaux narra que en aquell moment no va trobar res escrit sobre l'experiència de l'avortament, només la presència del fet, mai l'abans ni el després: «no tenia cap indicatiu, cap pista. Si bé moltes novel·les evocaven un avortament, no fornien cap detall sobre la manera com havia anat exactament». Ernaux és una artista més que explica la seva vivència, com moltes altres dones, per esmenar el buit i al mateix temps, contribuir aquesta mena d'acte solidari que pot ser la literatura d'entonar un «jo també».

Malgrat que el testimoni d'Ernaux sigui el d'una dona de vint-i-tres anys que viu en un moment històric on avortar estava penat, no deixa de ser «un motiu vàlid per deixar-la fugir», perquè sempre hi ha el risc que el silenci ho cobreixi, que el silenci s'imposi. Un silenci habitual en l'experiència d'un avortament. Ernaux apunta que malgrat l'existència d'una llei justa, sempre se sobreposa el silenci, perquè «tot això ha acabat». De fet, no és freqüent que l'avortament voluntari s'exposi, no veiem piulades, publicacions a l'Instagram, ni articles relatant-ho i mostrant-ho. Potser perquè encara és un dret que cal reivindicar i garantir, potser per por, potser no és necessari. Però Ernaux ho expressa d'una manera que no deixa indiferent. Relata l'avortament d'una manera no pornogràfica, però prou visual i vull destacar aquestes dues frases: «És una escena sense nom, la vida i la mort al mateix temps. Una escena de sacrifici». En el moment que arriba el metge de guàrdia, després que la protagonista estigués perdent més sang del compte, hi ha un canvi: «D'experiència pura de vida i mort es va convertir en exposició i judici». De fet, quina de les experiències eminentment o tradicionalment de les dones, més enllà de l'embaràs, en el moment que es fan públiques no es converteixen en exposició i judici, gairebé com si quedés desposseït de qualsevol altra naturalesa, com si això ofegués qualsevol complexitat. En el moment que entra en joc la decisió de la dona, encara és més violent segurament perquè sembla que la decisió, a ulls del món, sembla que et tregui al dret a una mena de dol, a un canvi, a un dolor més enllà del físic. Sobretot, com en el cas d'Ernaux es palpable al cos: «Em miro les cames amb mitges negres estirades al sol, són les d'una altra dona». Sigui per bé o per mal, la violència exercida, la patida, sempre acaba devorada pel silenci, perquè «te n'has ensortit».

Ernaux s'exposa perquè en aquell moment, a la França del 1999, l'avortament no estava prohibit i pot afrontar-ho i explicar-ho sense tema cap diligència judicial. Escrivint-ho fugiu de la clandestinitat que marca l'esdeveniment i al mateix temps tornar-se a posar dins la clandestinitat de tombant de 1963. L'existència de la clandestinitat és la demostració de l'hostilitat que ofereix un món fet per a homes. Tot i així, la clandestinitat no és un espai nítid i navegable, és la part obscura del marge. La protagonista busca complicitat al seu voltant per tal que l'ajudin a buscar una «fabricant d'angelets», però li costa aconseguir-la. Principalment, la busca en homes, homes que la veuen com un objecte sexual poc perillós, entenen perill com a embaràs o homes metges que simplement rebutgen la possibilitat de donar-li un cop de mà. Finalment, troba una fabricant d'angelets, una avortadora, una infermera que posa facilitats al cos per tal que avorti al menjador de casa seva. La figura de l'avortadora -dona que facilita l'avortament- no s'allunya gaire d'aquesta imatge de la dona fetillera, de la trementinaire, de la bruixa.

Però *L'esdeveniment*, com altres obres d'Ernaux, ofereix una reflexió al voltant de l'escriptura. Una de les dues cites que encapçala el llibre, la de Michel Leiris, ja ho augura: «Tinc un doble desig: que l'esdeveniment es faci escrit. I que l'escrit sigui l'esdeveniment.» I és precisament això, l'esdeveniment no és un avortament clandestí, l'esdeveniment és el relat sobre l'abans, el durant i el després d'un avortament, com les paraules apareixen per descriure allò que la memòria emmagatzema. L'escriptura és el que li permet posar paraules a l'esdeveniment, fer real allò viscut i, tanmateix, esborrar la culpabilitat que hagi pogut sentir a propòsit de del tres mesos que la seva vida va girar al voltant de l'experiència d'un embaràs no desitjat i l'avortament. Ernaux lliga l'escriptura a la corporalitat, com a elements complementaris dependents un de l'altre, precisament perquè el cos és una prova de la realitat i perquè el mateix esdeveniment posa al centre el cos que es fa real sempre a través dels mots. «Aquesta impossibilitat de dir les coses amb paraules diferents, aquesta fusió definitiva de la realitat passada i d'una imatge excloent-ne qualsevol altra em semblen una prova que realment he viscut així l'esdeveniment.», així experiència i realitat es fan un amb la paraula, mots que categoritzen allò viscut.

L'absència de la paraula també és significativa, en concret, de l'«avortament» i d'«avortar», com si es tractessin de paraules prohibides. I un cop passat l'avortament, la negació que quedés per escrit per algun lloc: «No entenia per què escrivien això [úter gràvid], atès que ja no estava embarassada. No volien dir, per tant, el que havia tingut.»

El que es diu, el que no es diu i el com es diu obeeix a la necessitat de control de la realitat, un control que Annie Ernaux tenia sobre el seu cos i desapareix un cop sap que està embarassada i que tenia damunt del seu text -i de la seva experiència- fins al moment de publicar-lo: «Ja no tindrè més poder sobre el meu text, que serà exposat com el meu cos ho va estar a l'Hôtel-Dieu.»

Tornant a l'inici d'aquesta ressenya, Ernaux diu que «l'autèntic objectiu de la meua vida tal vegada és aquest: que el meu cos, les meves sensacions i els meus pensaments esdevinguin escriptura, és a dir, una cosa intel·ligible i general, la meua existència completament dissolta en la ment i la vida dels altres.» I potser, precisament per aquesta voluntat, podem gaudir del jo radical de l'escriptora francesa.

[1] Un femení marcat i genèric, perquè el llibre ens il·lustra que qualsevol persona que se li apareix com opció anterior i posterior per practicar-li l'avortament són dones.